

GİTARDA SAĞ EL TEKNİĞİ VE EKOLLER

Hande CANGÖKÇE*

ÖZET

Bu çalışmada gitar enstrümanında çok önemli bir yere sahip olan sağ el tutuş tekniklerinin günümüz gitar tekniğine yansımaları incelenmiştir. Gitar enstrümanı çok kapsamlı bir tarihe sahip olduğu gibi çok geniş bir aileden gelmektedir. Tarihe, döneme, yerel kültür ve özelliklere göre şekillenen bu enstrümanlar yapısal olarak pek çok çeşitlilik göstermişlerdir. Çeşitliliğin sebep olduğu gövde genişliği, tel sayısı, klavye genişliği, tel çeşitliliği, tel aralıkları, tel uzunlukları, perde sayısı ve perde mesafesi gibi zaman içinde pek çok değişken ortaya çıkmıştır. Bu değişkenler her enstrümanla yeni tekniklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Enstrümanın tarihi birikimi bugün de pek çok ekolün ve tekniğin buluşmasıyla büyük bir zenginlik göstermektedir. Bu çalışmanın amacı bütün bu birikimlerin sonunda gelinen noktada sağ el tutuş tekniğinde dünyada gelinen noktaya ışık tutmaktır.

Anahtar sözcükler: Sağ El, Sağ El Tutuş Tekniği, Gitar, Ekoller

GUITAR RIGHT HAND TECHNIQUE AND SCHOOL OF PERFORMANCES FOR GUITAR PLAYING

ABSTRACT

In this study, right hand techniques which has a very important role in guitar playing techniques and the todays aspects of these techniques are examined. The guitar instrument has an extensive history as is has a wide family. Forming with history, era, local cultures and specialities, these enstrumants showed many structural varieties. Due to that variety, many variants occurred like, width of the soundboard, number of strings, width of the fingerboard, string variations, string distances, string lengths, fret numbers and distances. These variants caused new techniques to come up for every instrument. The historical sources of the instrument shows wide substance with the meeting of schools of performances of guitar and techniques. The aim to that study is to lighten the point world came today on right hand techniques as a result of these sources

* Öğr.Gör., Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, İletişim:
handecng@gmail.com

.Key words: Right Hand, Right Hand Techniques, Guitar, Schools of Performances

1. GİRİŞ

Sağ el tekniğinin gelişimini görebilmek için enstrümanın tarihi gelişimini bilmek önemlidir. Ekollerin oluşumu enstrümanın tarihi gelişimi ile doğru orantılı olarak ulusal yönde gelişmiştir.

Ulusal akımlar bugün pek çok tutuş ve çekme tekniğinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu akımları, ekolleri ve teknikleri 18. ve 19.yy gitaristlerinde çok daha net olarak görebilmekteyiz. Günümüzde bu teknikler daha karışık ve kompleks bir haldedir ve çoğu kez birbirlerinden ayrılmaları güçtür. Pek çok ekolün etkisinde kalan hibrit tekniklerden oluşan günümüz teknik anlayışının yanı sıra hala ekollerin devamlılığını sürdüren, ekolüne sadık kalan dünya çapında gitaristlerde mevcuttur.

Bugün bilinen başlıca ekoller fransız, alman ve ispanyol ekolüdür. Bu ekoller birbirlerinden sadece tutuş farklılıkları ile ayrılmazlar. Bu ekolleri birbirlerinden ayıran en önemli faktörlerden biri de stildir. Sağ el tekniğinin değişim göstermesiyle açılı farklılıkların dışında tonal farklılıklar da meydana gelmektedir. Kültürel birikimlerinin sonucunda ekole ve ulusa özgü bir yorumlama şekli ve stil oluşmuştur. Bir bestecinin eserini yorumlarken, eserin bestelendiği dönem stilini yansıtması dışında, dönemin o ulusa ait teknik alt yapı ile yorumlanması da bir stil unsuru olagelmiştir.

Enstrüman çeşitliliği teknik çeşitliliği doğurduğu gibi ekollerin de oluşmasına sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla bugün teknik çeşitlilikte gelinen noktada enstrüman yapımcılarının rolü büyüktür.

2. İNCELEME

2.1.Enstrümanın Tarihsel Gelişimi

Gitar kordofon yani telli enstrüman ailesinden gelmektedir. Bilinen kayıtlarda gitar tipi enstrümanlar hitit dönemine kadar uzanmaktadır. 3.300 yıl kadar öncesine tarihli hitit tabletlerinde gitar tipi telli enstrüman çalan insanlar resmedilmiştir. 1 Örnek.1 Hitit tabletlerindeki gitarı göstermektedir. Gitar adıyla adlandırılan ilk enstrümanlar tarihte latin ve morisca gitarları

¹ Dr. Michael Kasha, *A New Look at The History of the Classic Guitar*, Guitar Review 30, 1968, sy..3-12.

olmuştur. 1200 lerde meydana gelmiş bu enstrümanlar varlıklarını 14.yy'a kadar sürdürmüşlerdir. Morisca gitarının sırtı yuvarlaktır ve birkaç ses deliği olan geniş klavyeli bir enstrümandır. Latina ise tek ses deliklidir ve dar bir ses tablası vardır.² Aynı yüzyılda icat edilmiş iki enstrüman birbirlerinden bu kadar geniş bir ölçüde farklılık göstermektedir.

Örnek:1



Tarih boyunca çok çeşitli klavyeli kordofonlar pek çok uygarlık boyunca kullanılmıştır. Bunlar arasında antik yunan, mısır, roma, iran, pers, bulgar, türk, hindu medeniyetleri yer alır. 7.yy.'ın başında perslerin geliştirdiği barbat enstrümanından lavta doğar. Bu enstrümanlar başta deri kaplıdır. Daha sonraları tahta bir gövdeye sahip olurlar.³ Lavtanın gelişimiyle çok büyük bir gitar tipi enstrüman ailesi oluşur. Dünyanın farklı coğrafyalarında farklı şekillerde gelişir.

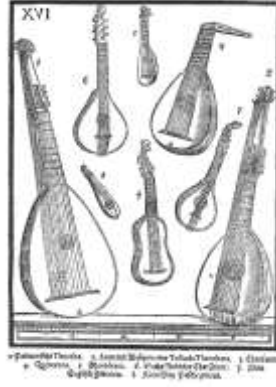
Lavta ailesine göz attığımızda karşımıza çıkan enstrümanlar arap udundan afrikan goje⁴sine kadar uzanır.

Lavta ailesinden enstrümanların bazıları avrupada anjelik, arclute, cittern, theorbo, torban, vihuela, mandora, chitarra gibi enstrümanlara dönüşürken, asyada barbat, biwa, laud, ud, pipa, sitar, tanbur, tar, quingin, yuekin (ay gitarı).. v.s. gibi enstrümanlar meydana gelmiştir. Bu muazzam çeşitlilik bugün klasik enstrümanlar arasında kabul edilen ve klasik eğitimi olan gitar enstrümanına bir dünya mirasıdır. Örnek.2 çizilmiş bazı lavta türlerini göstermektedir.

² Tom and Mary Anne Evans. *Guitars: From the Renaissance to Rock*. Paddington Press Ltd, 1977, sy.16

³ Douglas Alton Smith, *A History of the Lute from Antiquity to the Renaissance by Douglas Alton Smith*, the Lute Society of America, 2002, sy.54

⁴ İki telli ve klavyeli yayla çalınan bir afrikan çalgı.

Örnek:2

Lavta ailesindeki pek çok enstrümanda kendi içinde türlere ayrılmaktadır. Bu enstrümanlar bölgelere ve kültürlere göre değişim göstermektedir. Örneğin bir theorbun bilinen en az beş çeşidi bulunmakta ve bu her tür yapımcısına göre de şekil değiştirmektedir. Bu çeşitler alman theorbu, ingiliz theorbu, küçük fransız theorbu gibi bölgesel özelliklere göre kollara ayrılırken diğer bir taraftan yapımcıya göre matteo, venere, koch v.s. gibi yapımcı ve yapım tipi özelliklerine göre de çeşitlendirilirler.

Çok büyük bir çeşitlilik gösteren klavyeli kordofon ailesi 19.yy.'da Antonio Torres'in bugün de kabul gören şeklini oluşturduğu günümüz gitarına kadar uzanır. Örnek.3 Seville'da 1864 yılında yapılmış bir Antonio Torres gitarını göstermektedir.

Örnek:3

Günümüzde gitar yapımı halen yapımcısına göre çeşitlilik göstermekte ve gelişimini sürdürmektedir. Gitar henüz evrimini tamamlamış bir enstrüman olmamakla birlikte enstrümanın yorumcunun ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmeye devam edilmesi teknik gelişiminin de devam etmesine yol açmaktadır.

2.2. Sağ el tekniğinin tarihsel gelişimi

Tarihte ilk bilinen sağ el teknikleri günümüze kadar gelmeyi başarmış enstrümanların yapısal özelliklerinden ve o dönemde enstrümantistle beraber resmedilmiş figürlerden ve tablolarından ötürü bilinmektedir.

Barok dönem enstrümanları bugün konservatuvarların barok bölümlerinde okutulmakta ve enstrümantistler bu eski teknikler gözetilerek yetiştirilmektedir. Bu stile göre lavta ve avrupa lavta ailesinde görülen ve bugün de uygulanan sağ el tekniği günümüz gitar tekniğinden çok farklılık göstermektedir. Enstrümanlar bağırsak tellerden oluşmaktadır ve tellerin hayli yumuşak olması nedeniyle sağ elde tırnak kullanılmamaktadır. Enstrümanların tırnaksız çalınmasının bir sebebi de çok düşük bir köprü ve eşiğe sahip olmasıdır. Bu sebeple tel gerilimi azdır ve teller gövdeye çok yakın olup hayli alçaktır.

Sağ el tekniğinde görülen bir başka değişik unsurda elin tutuş ve telleri kavrayış biçimidir. Theorbo gibi 14 ve üstü telli enstrümanlarda tel genişliği bir karışı bulmaktadır. Bütün tellere hakim olmak için teller karşıdan ve paralel bir şekilde tamamen dümdüz bir bilek ile tutulur. Bu tutuş telin, parmağın sağ alt köşesiyle çekilmesine neden olur. Barok döneme ait tablolarında, sağ elin tamamen gövdenin altından tellere doğru uzandığı ve açısının yanlıklara paralel olduğu görülmektedir. Bu açı enstrümanın gövde genişliğine göre çeşitlilik gösterebilir. Örnek.4 theorbo enstrümanın günümüzde kullanılan tutuş tekniğini gösterirken, aynı teknik barok döneme ait Örnek.5'te resmedilen bir tabloda da gösterilmektedir.

Örnek:4**Örnek: 5**

Lavta tutuşu theorbdan çok daha az telli olduğu ve çoğu zaman daha geniş bir kasası olması sebebiyle biraz daha farklılık gösterir. Kol theorbda geldiği yan açının yerine çapraz bir açı ile gövdenin sağ üst köşesinden tellere uzanır. Bileğin hareket edebilmesi için lavtada tel mesafesinin theorbo enstrümanına göre dar olması sebebiyle mümkündür. Bu sebeple enstrümantist theorbo enstrümanında olduğu gibi telleri altından tutmak ve çekmek yerine karşıdan çekebilir. Örnek.6 ve 7 barok döneme ait tablolardan lavta tutuş tekniklerini gösteren kareler içermektedir.

Örnek.6**Örnek.7**

17, 18 ve 19. yüzyıllarda enstrümanların yanı sıra yazılan müziklerin ve egzersizlerin gelişmesi icracıyı ileri tekniklere taşıyan sebeplerden olmuştur. Bu sebeplerin yanısıra yeni yüzyıllarda artan ses ihtiyacı enstrüman yapımcılarından daha iyi ses alınabilecek konstrüksiyonu kurmalarını beklemekten çok enstrümanın tüm kapasitesini ortaya çıkarmaya yönelik arayışlara dönüşmüştür. Bu arayışlar sağ elde pek çok değişik stilin uygulanmasına farklı açılarla teli tutma ve çekme yöntemlerini ortaya çıkarır.

İracıcının tel tutuşu ile ilgili bir diğer sorunu ise yeni eserlerin gerektirdiği hızı ve arpej ve süslemeleri karşılayabilmektir. Bu noktada

birbirlerinden ayrılan stiller gelişir. İcracı için ses ve hızı aynı anda elde etmek bir sorun oluşturmaktaydı. Bu sebeple hızı öne çıkartan, tonu öne çıkartan ve sesi öne çıkartan farklı stiller oluşmuştur. Son seksen yılda Avrupa’da bütün bu stillerin ışığında gelişen alman ekolü ispanyol ekolünün etkisinde gelişip enstrümanda bütün bu özellikleri bir arada verebilmeyi sağlayan bir stildir ve günümüzde en çok kullanılan tekniklerden biridir.

2.3. Ekoller

18. ve 19. yüzyılda bilinen üç ekol alman, fransız ve ispanyol ekolüdür. Bu okulları birbirinden ayıran temel özellikler ulusal müzik türlerinden ve kültürel yapılarından kaynaklanmaktadır. Kullanılan ritimler, aksanlar, çalma teknikleri ve temalar bu özellikler arasındadır.

İspanyol ekolü olarak bilinen İspanya okulu kendi halk ezgilerini ve müziklerini yorumlama biçimleriyle özdeşleşmiştir. Bugünkü bilinen flamenko müziği ve flamenko gitar tekniği bu ışıkta doğar. Flamenko arap kökenli bir müziktir ve ilk başta ud ile çalınmaktadır. Mızrapla çalınan modal gamların hızına parmaklarla ulaşmak için zamanla picado ve yarı apoyando teknikleri geliştirmişlerdir. Udun bir özelliği de lavtadan gelen tel alçaklığıdır. Flamenko gitarlar bu sebeple daha alçak tel boyuna sahiptirler ve flamenko müzikte aranan tel çarpma sesi aslında ud enstrümanından kaynaklanan günümüze kalmış bir gelenektir. İspanyol okulunun klasik gitara yansması ise yine bu teknikler ışığında olmuştur. Apoyando ve picado tekniklerini uygulamak için sağ el enstrümana daha dik bir açı ile üst yanlıktan uzanarak telleri tutar. Genel tutuşta sağ el ses tablasına çapraz bir açıyla uzanmaktadır. İspanya okulunun bilinen en önemli temsilcisi Jose Thomas’dır. Diğer öncü gitaristlerden İspanyol gitarist Andres Segovia’da bu ekolün önemli temsilcilerindendir. Örnek.9 ve 10’da Andres Segovia’nın sağ ve sol el tutuş tekniklerini görmekteyiz. Örnek.11’de ispanyol sağ el tekniklerinden picado tekniği ve tutuşu görülmektedir.

Örnek:9**Örnek:10****Örnek:11**

Fransız ekolünün en önemli temsilcisi Francisco Tarrega 19.yy besteci ve gitaristidir. Fransız okulunda sağ el tekniği bugün en yaygın olarak kullanılan ve bilinen tekniklerden biridir. Bu tekniğe göre sağ el tellere üst yanlığın sağ köşesinden uzanır. Bu tekniğin en belirgin özelliği, bileğin tele uzanırken bükülmesidir. Önceleri dirsek üst yanlığa yaslanırken bu hareket zamanla kolun yanlığa oturarak tele uzanması şeklinde yerleşmiştir. Örnek.12 ve 13'te Fransız stiline en önemli temsilcilerinden Francisco Tarrega'nın enstrümanı tutuş tekniği görülmektedir.

Örnek:12**Örnek:13**

Fransız stilinde hızlanmak İspanyol stilde olduğu gibi kolaydır. Fakat enstrümandan çok fazla volüm ve iyi bir ton elde etmek bu stilde güçtür. Bilek büküldüğü için o bölgedeki kasların zamanla sıkışması ve sakatlıklara sebebiyet vermesi de olasıdır.

Alman ekolü son seksen yılda gelişimini tamamlamış bir okuldur. Bu sebeple de en yenilikçi okuldur. İspanyol ekolünün etkisinde gelişmiştir. Alman okulunda sağ el tutuş tekniği hem hız, hem ses, hem de ton elde etmeyi sağlar. Örnek. 14 ve 15'te alman ekolünün temsilcilerinden David Russell'ın tutuş tekniği gösterilmektedir.

Örnek:14**Örnek:15**

Bu stile göre sağ el telleri yandan kavramaktadır ve bilek düzdür. Yan açılı sebebiyle parmak theorbo enstrümanında olduğu gibi sağ köşesi ile teli tutar ve çeker. Tırnak şekilleri de sağ köşeye göre ayarlanır. Bu okula göre teli tutma tekniği üç aşamalıdır. Teli tutma, teli itme ve teli çekme. Bu sayede enstrümanın ses ve ton kapasitesini açığa çıkartabilen bir teknik ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde halen okulları temsil eden gitaristler bulunduğu gibi bugün teknikler enstrümanlar gibi gelişmekte ve birbirlerinden etkilenmektedir. Yeni jenerasyonda genellikle birbirinden ayıramaz hale gelmiş tutuş teknikleri görülmektedir. Anatomi ve enstrüman farklılıkları, gitar eğitiminin sınırlı olması gibi sebeplerle hibrit tutuş teknikleri meydana gelmiştir.

3. SONUÇ

Gitar enstrümanında sağ el tutuş tekniği her yüzyılda enstrümana, dönemsel yapıya, eserlere ve bestecilere göre değişiklik göstermiştir. Bu çok çeşitli yapı içinde ulusal kültürler içinde gelişen tutuş teknikleri tarihsel süreçte okulları meydana getirmiştir. Bu tarihi süreç ve gelişim günümüzde halen devam etmektedir. Gitar enstrümanı henüz evrimini tamamlamamıştır. Bugün inşa edilen gitarlarda yüksek köprülü klavyeler, karbon fiberle desteklenmiş ses tablaları gibi pek çok yenilik baş göstermektedir. Bu doğrultuda sağ el tekniklerinin de gelişmeye devam etmesi kaçınılmazdır.

Gitar enstrümanında ekoller bütün bu sebepler doğrultusunda birbirlerinden halen ayrılmaktadırlar. Bu nedenle de dünyanın her yerinde benzer sağ el teknikleri öğretilmektedir. Bu tekniklerin bulunduğu nokta ise bütün bu ekollerden sentezlenmiş olmalarıdır. Gitar icracısının bütün bu okulları tanıması ve her gitaristin kendi anatomisine en uygun sentezi bulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Evans T. M. A., (1977): Guitars: From the Renaissance to Rock, Paddington Press Ltd.

Kasha, M. (1968): A New Look at The History of the Classic Guitar, Guitar Review 30.

Smith, D. A. (2002): A History of the Lute from Antiquity to the Renaissance by Douglas Alton Smith, the Lute Society of America.